

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Біліченка Олександра Віталійовича
«Формування професійної етики майбутніх медичних сестер
у процесі фахової підготовки»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження. У світлі глобальних соціальних, економічних і культурних перетворень в Україні змінюються вимоги до професійної діяльності медичних працівників, зростає значущість соціальних і духовних чинників збереження здоров'я. Ефективність медичної діяльності визначається не лише власне професійними знаннями і уміннями, але й особистісними якостями медичного працівника, його орієнтацією на гуманістичні цінності професії. Це підвищує професійну відповідальність медичних працівників, робить особливо значущою їх особистісну підготовку до професійної діяльності, вимагає вдосконалення медичної освіти, посилення її спрямованості на особистісний розвиток студентів, формування у них етичних норм і цінностей майбутньої професії. Отже, дисертаційне дослідження Біліченка О.В. перебуває у руслі сучасних тенденцій розвитку медичної освіти, що свідчить про його своєчасність і актуальність.

Автор дисертації цілком слушно зауважує, що формування професійної етики має особливе значення у підготовці майбутніх медичних сестер, адже їхня діяльність має яскраво виражений соціономний характер і може бути ефективною лише за умови активного втілення етичних норм і цінностей у взаємовідносинах з лікарями, пацієнтами і колегами. Як свідчить практика, успішність діяльності медичних працівників залежить не тільки від предметно-функціональних складових їх професійної готовності (фахових знань, умінь, навичок), але й від розвитку моральної свідомості та особистісних якостей, що визначають етичний аспект професійної взаємодії. У зв'язку з цим формування професійної етики майбутніх медичних сестер має стати одним із пріоритетних завдань їхньої підготовки в медичному коледжі.

Аналіз наукових педагогічних джерел, проведений О. В. Біліченком, засвідчив, що такий важливий аспект у медичній освіті, як цілеспрямоване формування професійної етики майбутніх медичних сестер поки що не виступав предметом спеціального дослідження. Варто погодитися з дисертантом у тому, що існує необхідність в науковому обґрунтуванні змісту й структури професійної етики майбутніх медичних сестер, визначенні критеріїв та показників її сформованості, педагогічних умов цілеспрямованого формування у процесі фахової підготовки.

Представлене дослідження щодо розв'язання наукових аспектів формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки є актуальним і спрямованим на реалізацію стратегічних завдань медичної освіти.

Дисертація виконана відповідно до плану комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (0108U001064), а також плану наукової роботи циклової комісії хірургічних дисциплін Вінницького медичного коледжу імені акад. Д. К. Заболотного «Формування професійно-етичних якостей студента у процесі фахового навчання».

У дисертації автор науково обґрунтовує педагогічні умови формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки, розробляє відповідну педагогічну модель та експериментально перевіряє авторське науково-методичне забезпечення цього процесу, окреслює перспективи подальшого наукового пошуку.

Найбільш вагомими науковими результатами, які містяться в дисертації

До найбільш вагомими наукових результатів дисертаційного дослідження Біліченка О.В. слід віднести:

педагогічні умови формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки в медичному коледжі (створення і функціонування в медичному коледжі комплексної професійно орієнтованої виховної системи; забезпечення суб'єктної позиції студентів в освітньому процесі медичного коледжу; використання ціннісного потенціалу фахових дисциплін у процесі професійно-етичного самовизначення майбутніх медичних сестер; емоційно-інтелектуальне стимулювання особистісно-професійного становлення студентів засобами діалогічного спілкування);

розроблену педагогічну модель цілеспрямованого формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі їх фахової підготовки в медичному коледжі;

конкретизовані критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний, діяльнісний), показники та рівні сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна

Аналіз дисертації Біліченка Олександра Віталійовича свідчить, що автор з належною повнотою розглянув досліджувану проблему, розробив науковий

апарат дослідження, сформулював концептуальні ідеї, які було послідовно реалізовано в дисертації під час розв'язання поставлених завдань.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується ґрунтовним оглядом науково-педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників з теми дисертації. Достовірність результатів дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті й завданням дослідження, репрезентативністю вибірки у педагогічному експерименті, кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів, застосуванням методів математичної статистики.

У процесі дослідження здобувачем було розв'язано всі поставлені завдання. Вірогідність результатів дослідження, їх наукова новизна, теоретичне та практичне значення досить переконливо аргументовані й не викликають сумнівів.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що вперше визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки в медичному коледжі (створення і функціонування в медичному коледжі комплексної професійно орієнтованої виховної системи; забезпечення суб'єктної позиції студентів в освітньому процесі медичного коледжу; використання ціннісного потенціалу фахових дисциплін у процесі професійно-етичного самовизначення майбутніх медичних сестер; емоційно-інтелектуальне стимулювання особистісно-професійного становлення студентів засобами діалогічного спілкування); розроблено педагогічну модель формування професійної етики майбутніх медичних сестер, що складається з чотирьох блоків (функціонально-цільового, змістово-діяльнісного, управлінсько-технологічного, оцінно-результативного) і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, форми, методи, етапи та рівні розвитку професійної етики студентів у процесі їх фахової підготовки; конкретизовано критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний, діяльнісний), показники та рівні сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер; уточнено сутність і структуру професійної етики майбутніх медичних сестер в аспекті виокремлення п'яти компонентів досліджуваного феномену: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, особистісного і діяльнісного; розроблено методiku формування професійної етики майбутніх медичних сестер, що передбачає послідовну реалізацію чотирьох етапів (організаційно-мотиваційного, аналітико-діагностичного, комунікативно-діяльнісного, рефлексивно-оцінного) та відповідних форм і методів роботи; подальшого

розвитку набули наукові положення щодо етапів, форм і методів етико-деонтологічної підготовки студентів в освітньому процесі медичного коледжу.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях

Вивчення дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Біліченка Олександра Віталійовича дає змогу зробити висновок, що публікації автора досить повно відображають основний зміст і положення дисертації, наукову новизну виконаного дослідження, рівень апробації наукових результатів. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 20 одноосібних публікаціях, з них 8 статей у наукових фахових виданнях України, 2 – в іноземних виданнях, 8 – у матеріалах конференцій, 1 – методичні рекомендації, 1 – навчальний посібник.

Значущість результатів дослідження для науки та практики, рекомендації щодо їх використання

У дослідженні Біліченка Олександра Віталійовича отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії та методики професійної освіти, що в сукупності розв'язують актуальне наукове завдання, пов'язане з визначенням педагогічних умов формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі їх фахової підготовки в медичному коледжі.

Вагомими для розвитку педагогічної науки є отримані Біліченком Олександром Віталійовичем результати в галузі теорії і методики професійної підготовки медичних сестер, зокрема: теоретично *обґрунтовано* педагогічні умови формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки в медичному коледжі (створення і функціонування в медичному коледжі комплексної професійно орієнтованої виховної системи; забезпечення суб'єктної позиції студентів в освітньому процесі медичного коледжу; використання ціннісного потенціалу фахових дисциплін у процесі професійно-етичного самовизначення майбутніх медичних сестер; емоційно-інтелектуальне стимулювання особистісно-професійного становлення студентів засобами діалогічного спілкування); *розроблено* педагогічну модель формування професійної етики майбутніх медичних сестер, що складається з чотирьох блоків і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, форми, методи, етапи та рівні розвитку професійної етики студентів у процесі фахової підготовки; *конкретизовано* критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний, діяльнісний), показники та рівні сформованості професійної етики студентів медичних коледжів; *уточнено* сутність і структуру професійної етики майбутніх медичних сестер в аспекті виокремлення чотирьох компонентів досліджуваного феномену: когнітивного, мотиваційно-ціннісного,

особистісного, діяльнісного; *подальшого розвитку* набула методика етико-деонтологічної підготовки майбутніх медичних сестер в освітньо-виховному просторі медичного коледжу.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес медичних коледжів методики реалізації педагогічних умов формування професійної етики, що забезпечує гуманістичну спрямованість професійної підготовки майбутніх медичних сестер; вагоме практичне значення мають розроблені автором і впроваджені в освітній процес медичного коледжу методичні рекомендації та навчально-методичний посібник «Основи професійної етики медичних працівників», а також методи і форми етико-деонтологічної підготовки майбутніх медичних сестер, які використовувалися у процесі аудиторної та позааудиторної діяльності студентів.

Практичну цінність становить запропонована автором експериментальна методика формування професійної етики майбутніх медичних сестер, елементами якої є: навчальна програма спецкурсу з основ професійної етики медичної сестри, що передбачає теоретичні і практичні заняття, котрі забезпечують набуття студентами знань про етичні норми і принципи професійної діяльності; комплекс ділових ігор, спрямований на розвиток у майбутніх медсестер професійно важливих морально-етичних якостей; програма професійного тренінгу, зорієнтована на актуалізацію мотивації самовдосконалення студентів у сфері професійної етики і медичної деонтології; завдання для різних видів практики, що забезпечують набуття досвіду професійно-етичної поведінки; змодельовані емоційно-насичені професійні ситуації, що стимулюють переживання студентами різноманітних почуттів і емоцій, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю; сценарії професійно орієнтованих морально-етичних бесід з використанням притч, прислів'їв і афоризмів; комплекс підібраних для обговорення зі студентами складних у деонтологічному відношенні дилем, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків.

Теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть використовуватися під час підготовки медичних працівників у закладах вищої освіти, викладачами і методистами закладів післядипломної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (261 найменування, з них 11 іноземною мовою), 18 додатків. Повний обсяг роботи становить 258 сторінок, з них основного тексту – 206 сторінок. Робота містить 2 таблиці і 28 рисунків на 20 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, об'єкт, предмет, гіпотезу і завдання дослідження, його теоретико-методологічну основу, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, представлено відомості про організацію і проведення дослідження та апробацію його результатів.

У першому розділі висвітлено теоретичні засади досліджуваної проблеми, розкрито сутність понять «професійна етика», «професійна медична етика», «лікарська етика», «медична деонтологія», з'ясовано зміст і структуру професійної етики медичної сестри, представлено педагогічну модель її формування у студентів медичного коледжу. У другому розділі на основі аналізу змістових характеристик визначено критерії сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісний, діяльнісний), що конкретизовані у комплексі відповідних показників, проаналізовано результати констатувального експерименту та визначено вихідний рівень сформованості професійної етики майбутніх медичних сестер. Третій розділ презентує авторську методику забезпечення обґрунтованих педагогічних умов, організацію та методику проведення формувального експерименту та аналіз його результатів. У загальних висновках сформульовано основні наукові результати щодо розв'язання завдань дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.

Дисертаційна робота Біліченка Олександра Віталійовича за своїм змістом та формою є завершеним, самостійним дисертаційним дослідженням.

Дискусійні положення, побажання та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О. В. Біліченка та визнаючи вагомість отриманих результатів, вважаємо за необхідне відмітити певні дискусійні положення та висловити ряд зауважень і побажань.

1. Предметом дослідження є педагогічні умови формування професійної етики майбутніх медичних сестер. Однак у дисертації вживаються й інші поняття, що позначають досліджуваний феномен. Зокрема: «медична етика», «лікарська етика», «медична деонтологія». Вважаємо, що в дисертації варто було б більш чітко розмежувати зміст вказаних понять та показати взаємозв'язки між ними.

2. У другому розділі дисертант представив результати констатувального етапу дослідження, в яких основна увага приділяється з'ясуванню актуального стану сформованості професійної етики у студентів різних курсів медичного коледжу. Меншою мірою проаналізовані особливості процесу професійної підготовки, які зумовлюють визначені особливості та рівневі характеристики розвитку професійної етики майбутніх медичних сестер.

3. Робота значно виграла б, якби в ній було проаналізовано зарубіжний досвід формування професійної етики майбутніх медичних працівників, зокрема, медичних сестер.

4. В дисертації варто було більш докладно розглянути особливості професійного спілкування медичної сестри, важливі в контексті проблематики формування професійної етики студентів медичного коледжу.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими і, в цілому, не впливають на позитивну оцінку дисертації Біліченка О.В. «Формування професійної етики майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки».

Висновок

Враховуючи актуальність досліджуваної проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їх теоретичну і практичну значущість та відповідність дисертації встановленим вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», автор дослідження Біліченко Олександр Віталійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
директор Українського медичного ліцею
Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця**

Я. В. Цехмістер